Plaňava, Ivo

Tykání a vykání

In: Plaňava, Ivo. *Jak (to) spolu mluvíme : (psychologie dorozumívání i nedorozumění mezi lidmi).* Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1992, pp. 56-59

ISBN 8021004126

Stable URL (handle):
https://hdl.handle.net/11222.digilib/132061
Access Date: 23. 02. 2024
Version: 20220831
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

10. Tykání a vykání

Kdysi tu ještě bylo onikání. Vyjadřovalo značný odstup, velký rozdíl ve společenském postavení, určitou formálnost až oficiálnost vztahu. Onikání zaniklo, možná dobře tak. Zůstalo nám Ty a Vy, naštěstí. Byly totiž snahy, a jejich zbytky leckde dodnes přetrvávají, aby i vykání upadlo do říše zapomnění a humoristických povídek. Nejčastěji se argumentovalo rovností lidí, všichni jsme prý byli odboráři či svazáci, pracující, žádní páni ani dámy, přece jen „souzi a soušky", tak co.

Ideál rovnosti znamená jednak rovnost, a tudíž spravedlnost před zákonem a též rovnost šancí bez ohledu na postavení, přesvědčení, neřku-li původ. Není, myslím, nutné rozvádět, že apelace propagandistů komunistického režimu na rovnost pracujících, jakoby stvrzovaná všeobecným tykáním, byla jen pokrytectví a lhaní. Ideál rovných práv a povinností, tedy idea rovnosti neznamená, že by každý měl mít ke každému stejný vztah, ani že by bylo žádoucí, aby všichni byli stejní. Ostatně pán otrokovi tykal a otrok pánovi prý taky; podobně za feudalismu – a jakápak rovnost, demokracie či spravedlnost! A tak si pochvalme, že vykání přežilo. Chvalme též češtinu, která – na rozdíl od světové angličtiny – umí rozlišovat vy a ty. Angličané nahrazují tykání křestním jménem, kdežto vykající se Anglosasové se musejí oslovovat Mr, Mrs či Miss Smith. To my si můžeme pěkně vykat a ještě si přitom říkat křestními jmény.

Co vlastně vyjadřujeme jeden druhému tykáním a co vykáním? Především a hlavně rozdílnou **distanci**, neboť při vykání máme k sobě zajisté větší odstup, než když si potykáme. Je tedy tykání, které označuje bližší vztah dvou lidí, cennější než vykání? Myslím, že ne. Z hodnotícího pohledu jsou oba způsoby oslovování jaksi mimo zlo i dobro.

Už jsme tu uvedli, že nejblíže máme jeden ke druhému ve dvou případech: když se hodně milujeme anebo když se tak nenávidíme, že spolu zápasíme slovy i činy.

Je těžké představit si, že by se matka mazlila s dítětem a povídala mu: „VY jste můj malý, hodný brouček." Nebo když se dva chasníci chystají poprat před hospodou, patrně si nebudou dodávat kuráže slovy: „Jen poďte blíž, VY srabe, ať VÁM mohu jednu vrazit!" V obou případech jsou si lidé hodně blízko, a tedy si tykají, aby tak svoji blízkost, to jest minimální či nulovou distanci, potvrdili. K dobrému – nebo i ke zlému.

Kromě blízkosti a vzdálenosti mají naše vztahy k lidem ještě další rozměr, nazvali jsme jej vertikálním. Jak je to s vykáním a tykáním, jsou-li pozice výrazně asymetrické?

V leckterých rodinách našich prarodičů se jednosměrně tykalo – vykalo: děti rodičům vykaly, rodiče dětem tykali. Kdesi jsem četl, že dokonce děti otcům musely vykat, matkám mohly tykat. Tihle otcové – patriarchové byli nejen kdesi vysoko, nýbrž měli k dětem větší odstup než matky. Dnes tomu tak není, alespoň většinou, jednosměrné tykání – vykání se v rodinách už nevede.

Někdy se ale jednosměrnost přece jen objeví při velkém věkovém rozdílu: starší dáma mladičké tyká, opačným směrem

se vyká. Proč ne. Nicméně se mi zdá, že i tato jednosměrnost se pomalu a jistě vytrácí.

Cesta od vykání k tykání je poměrně jasná, prošlapaná bontonem, konvencemi a leckdy i malými rituály s přípitkem a polibkem. Což je dobré, správné a žádoucí, neboť víme-li kdo, kdy, co a jak má říkat, situace se zjednoduší, nejsou rozpaky ani nejistoty. Pravidla jsou jednoznačná: kdo je ve vztahu více „nahoře", ten jako první navrhuje tykání: starší mladšímu, žena muži, nadřízený podřízenému... Mohou ovšem nastat, a často nastávají, situace méně přehledné, nejednoznačné. Kdo má navrhnout tykání ve dvojici ze stejné generace, když muž je současně nadřízeným ženy? Nebo je-li dámě třicet let a pánovi, který vypadá na šedesát, je padesát a chce imponovat jako čtyřicátník? Nejspíše ten, kdo si první uvědomí a první pocítí, že distance se změnila, nebo koho dříve napadne, že by tomu tak mohlo být.

Jedno však chybí – jasnější cesta zpět od tykání k vykání. Dva si kdysi tykali a pak se velmi dlouho neviděli, neslyšeli, nepsali si. Jeden druhému se vzdálil, distance se tedy zvětšila, dokonce si už nemusejí ani přesně vzpomínat, zda si vůbec někdy tykali. A kde chybí konvence a rituály, tam je prostor pro nejistotu, rozpaky, trapasy. Zpočátku se vyhýbáme oslovení a pak se třeba jeden zeptá, zda jsme si kdysi tykali, nebo vykali. Což mi připadá poněkud zbytečné. Když nevím, jak to mezi námi vlastně bylo, je přece lepší vykat si. A dokonce i když jasně vím, že jsme si kdysi dávno tykali, je klidně možné začít si po letech vykat.

Jsou však i horší „zádrhely". Někomu v dobré víře i míře a v souladu s bontonem navrhnete tykání – a dotyčný či dotyčná odmítne. Může to znamenat, že jste špatně odhadl situ-

aci, neboť uvažovaná osoba si nadále přeje udržet dosavadní distanci. Nezbývá než odmítnutí přijmout, pochopitelně s vlídným úsměvem, bez nejmenší kritiky či náznaku obvinění. Ostrý jazýček by mohl dodat, že si rád počká, třebas i celý život. Ostatně, je docela příjemná představa mít někdy to potěšení a oznámit půvabné ženě: „Vážená i milá dámo, dovolte mi, abych VÁM vyjádřil, že VÁS zbožňuji a mohu přímo říci, že VÁS miluji."

Ne, nejsem bezvýhradným ctitelem vykání, rozhodně bych však v referendu nehlasoval pro všeobecné tykání na první ani na desátý pohled. A taky si myslím, že bychom měli vykání přece jen vyslovovat častěji, než činíme. Dovoluji se tu zaštítit autoritou, Janem Skácelem, který už v šedesátých letech strádal všeobecným tykáním.
Z jeho „Malé recenze na tykání" cituji:

> *„Poslední týden jsem prožil v obavách a v tiché, pruhované hrůze. (...) Neboť poslední milý člověk, s kterým jsem si ještě vykal, navrhl mně tykání. Vyžádal jsem si týden na rozmyšlenou. Jak mu to vysvětlit? Byl pro mne oázou v poušti. Byl posledním člověkem, kterému jsem říkal Vy a který říkal Vy mně. Choval jsem si ho jako perský šach oblíbeného koně a dítě lilihyt. (...) Měl pro mne cenu soli nad zlato. Domníval jsem se, že já pro něho také. A najednou přišel s nápadem, abychom si tykali. Zatmělo se mi před očima (...). Nemám moc rád ploty, ale vykání je půvabný plůtek z kvítí. Tykání je netykavé. Každý vám pak leze na váš trávník. Člověk musí mít kousek trávníčku se dvěma nebo třemi chudobkami."*